
ETNOLOŠKI MUZEJI IN NACIONALNA IDENTITETA

Slovenski etnografski muzej

Bojana Rogelj Škafar

31

IZVLEČEK

V prispevku je Slovenski etnografski muzej umeščen med dve stvarnosti, med zgodovinsko življenje naroda in nacionalno identiteto na eni strani, in na drugi strani osvetljen kot nosilec simbolov nacionalne identitete, ki jih (lahko) prepoznavajo in nato na vizualen način javnostim predstavljajo nosilci muzejske dejavnosti. Podana je analiza tovrstnih razmerij in praks od začetkov oblikovanja slovenskega naroda in začetkov zbiranja »etnografskih« predmetov do danes, ko je nakazan možen pogled na vlogo nacionalne identitete v etnološkem muzeju.

Ključne besede: muzeji, Slovenski etnografski muzej, etnija, narod, nacija, nacionalna identiteta

ABSTRACT

The article examines the Slovene Ethnographic Museum's position in between two realities: the historical life of the nation and its national identity on the one hand and, on the other hand, it highlights the museum as the bearer of the symbols of national identity which can be identified and visually presented to the public by those who carry out museum activities. The article provides an analysis of this position and the practices from the initial formation of the Slovene nation and the beginnings of collecting "ethnographic" objects to the present; a possible view of the role of national identity in an ethnological museum is then presented.

Key words: museums, Slovene Ethnographic Museum, ethnos, nation, national identity

Uvod

Živimo v času, ko ni več pomemben smisel česarkoli in ko se po Jeanu Francoisu Lyotardu ne sprašujemo več o končnih ciljih. Temeljni sestavini v procesu delovanja družbe, katerega razpoznavni znak je računalniška tehnologija v vlogi »osnovne proizvodjalne sile«, sta proizvodnja in menjava znanja, ki ga je možno prodajati (Haralambos 1999: 917). Dokaz uspešnosti se kaže v učinkovitosti, ki jo merimo s količino prodanega, pri čemer je po Jeanu Baudrillardu kupovanje in prodajo materialnih dobrin zamenjalo kupovanje in prodaja znakov in podob, ki imajo z materialno resničnostjo malo zveze, oziroma podob nečesa, kar ne obstaja (Haralambos 1999 : 917). Zdi se – če zgodovina, ki prihaja, ne bo pokazala drugače

– da sta ideji končnih ciljev v razvoju človeške družbe (na organski solidarnosti temelječa kompleksna družba Emila Durkheima in komunistična utopija Karla Marxa) še dlje od kakršnekoli stvarnosti in uresničljivosti kot v času svojega nastanka.

Živimo v času, ki je spričo umanjkanja smislov in končnih ciljev zaznamovan z iskanjem, določitvijo in izpostavljanjem novih tako osebnih kot skupinskih identitet, kar kaže na dejstvo, da daje pripadnost realno obstoječim skupinam oziroma skupinskim identitetam ljudem neko zagotovilo varnosti. Vprašanje identitete oziroma istovetnosti v pomenu nedvoumne enakosti ali istosti (Južnič 1993: 11) je aktualno zato, ker smo priča razkroju in razpadu mnogih doslej obstoječih etničnih, religioznih in nacionalnih identitet. Razlogi za vznik novih skupinskih identitet (in zanimanje za njih v politiki in družboslovnih diskurzih v zadnjih treh desetletjih) v drugi polovici 20. stoletja naj bi bili posledica razpada tradicionalnih avtoritet in tistih afektivnih vezi, ki sta jih pred tem servisirala razred in narod ali nacija (Rizman 1999: 239).

Komunikacijskih pregrad je vse manj, sodobna tehnologija zahteva sodelovanje in povezovanje, pri čemer pa je, paradoksalno, človeštvo vse bolj neenotno, v sporih in išoč identiteto, svojskost ter simbole, zlasti nacionalne, ki bi dokazovali to identiteto (Južnič 1993: 5). V slednjem tiči jedro teme, ki je predmet pričujočega spisa. Izhodiščno vprašanje je povezava med pojmi narod, nacionalna identiteta, razmerje med muzejem in nacionalno identiteto, ki se (če se) kaže v opredmetenih simbolih, konkretno zbirkah muzejskih predmetov, v specifičnih kontekstih skozi čas v ustanovi uradno nacionalnega pomena, imenovani Slovenski etnografski muzej (SEM). Pri tem izhajamo iz predpostavk, da je etnološki muzej interferenca med zgodovinsko stvarnostjo razvoja (v primeru SEM slovenskega) naroda in razvojem oblikovanja nacionalne identitete, med razvojem etnološke znanosti, med pojmovanjem in izvajanjem le te pri kustosih oziroma nosilcih muzejske dejavnosti v muzejih in med pojmovanjem vloge muzejev v sočasni družbeni realnosti ter da je etnološki muzej tista ustanova, ki legitimizira nacionalne simbole preko zbirk muzejskih predmetov in njihovega predstavljanja javnostim v obliki zlasti razstav, publikacij in dogodkov, ki se navezujejo na vsebine etnološkega muzeja. Prav vidna vsebina muzeja je medij za signaliziranje identitete, izražene z opredmetenimi identifikacijskimi simboli. Slednje implicira dejstvo, da so človeške skupnosti nagnjene h kopičenju simbolov, da bi s tem dosegle večjo sporočilnost (Južnič 1993: 242).

Za razmišljanje o razmerju med narodom/nacijo, nacionalno identiteto in SEM je potrebno razmisliti o pomenu in definicijah posameznih pojmov. Velja pa, da kot je težko definirati narod/nacijo zaradi njegove/njene raznovrstnosti in zgodovinske premakljivosti, je težko definirati nacionalno identiteto, ki je ena izmed najbolj zapletenih in protislovnih, iz raznovrstnih drugih »sestavljena« identiteta. V družboslovnih znanostih, v okviru katerih so se šele v osemdesetih letih 20. stoletja začele poglobljene razprave o pojmovanju naroda (ki naj bi bil po mnenju enih le namišljeni konstrukt, zrasel v glavah nacionalistov in elit, da bi zadovoljili politične ambicije, in po drugih, »primordialistih«, nekaj naravnega in realnega)

(Rizman 1991 : 20), nacije, nacionalizma (ki so ga začeli razumevati ne le kot razdiralno obliko v najbolj znani nacionalsocialistični in fašistični podobi, ampak kot ustvarjalno obliko, ki utemeljuje in vzdržuje idejo o naciji-državi), nacionalne identitete in o »gradnji narodov«, ni enotnega konsenza o definiciji naroda (in z njim povezanimi družbenimi pojavi) (Rizman 1991: 15). Kljub temu so že bile podane nekatere definicije, ki povezujejo skupne poteze sicer različnih pogledov in lahko služijo kot oprijemališča nadaljnjih razmišljanj.

O etniji

Predstopnja (kar ni nujno) naroda in nacije je etnija, ki jo v tem spisu omenjamo z vidika orisa pojmovanja naroda. Etničnost (Repič 2002: 212–213) kot skupek lastnosti etnije je z vidika »primordialistov« ena od danosti človeške eksistence in obstaja v naravi, drug, skrajni »situacijski« pogled pa pravi, da je pripadnost etnični skupini stvar odločitve, občutkov, percepcij, ki se spreminjajo glede na spremenjeni pogled posameznika. Med tema dvema pogledoma so vmesni pristopi, ki poudarjajo zgodovinske in simbolično kulturne attribute etničnosti. Etnična skupina naj bi tako bila tip kulturne skupnosti, ki poudarja vlogo mitov o izvoru in zgodovinskih spominov in ki je prepoznavna po eni ali več kulturnih razlikah, kot so vera, šege, jezik ali institucije. Vsaka etnična skupina je po tem naziranju rezultat specifičnih zgodovinskih sil, je subjekt zgodovinske spremembe in razkroja in je prepoznavna kot ločena kulturna in zgodovinska grupacija. Etnično skupnost označujejo kolektivno lastno ime, mit skupnih prednikov, skupni zgodovinski spomini, ki si jih medsebojno delijo, eden ali več razlikovalnih elementov skupne kulture, povezava s specifično domovino in čut solidarnosti (Smith 1991: 20–21). Novejši pogledi prinašajo ugotovitve, da je bistveni pogoj za oblikovanje etničnosti najprej vsaj minimalni redni stik med različnimi skupinami in medsebojno sporočanje kulturnih razlik in da za večino etničnih skupin sicer velja, da svojo avtonomnost argumentirajo s sklicevanjem na skupno kulturo in izvir, da pa etnična skupina dejansko nima lastne, enkratne in izolirane kulture kot reificirane, družbeno konstruirane abstrakcije, temveč lastno družbeno organizacijo kulturnih razlik (Repič 2002: 220–221). Pri ohranjanju identitete gre za subjektivno kontinuiteto istosti v smislu postavljenosti v družbeni prostor in ne za istenje z drugimi pripadniki skupnosti, pri čemer se zavest o skupnosti ohranja z manipulacijo skupinskih simbolov. Realnost skupnosti je odvisna od njene simbolne konstrukcije, pri čemer je skupnost tisto prizorišče, kjer se ljudje učijo biti družbeni, kjer pridobijo kulturo, izraženo s simboli, s pomočjo katerih postanejo družbena bitja. Družbena pravila niso pravila, temveč simboli, ki jim ustvarjamo pomene (Cohen 1998: 15).

Za etnije je značilno občutenje zavesti o skupni pripadnosti in o oblikah skupne kulture, ki je včasih še bolj kompaktno in konkretno kot pri narodu. Slednji je že družba z izrazitimi strukturiranostmi in z ločenimi identitetami slojne, razredne in še kake druge narave. Narod naj bi imel bolj poudarjeno ideološko in politično dimenzijo, medtem ko v etniji še ni prave ideološke elaboracije in ne izrazite težnje po politični nadgradnji. Narod naj bi bil v večji meri nagnjen k

projiciranju v preteklost, k dokazovanju zgodovinske kontinuitete in k zatekanju k vsakovrstnim predelavam zgodovine, kar naj bi dokazovalo starost in korenine naroda. Veliko kohezivno moč pri učvrščanju ideje naroda imata mitologizacija, ki projicira obstoječa stanja v preteklost, in glorificiranje mitične preteklosti, ki vzbujata pri pripadnikih naroda občutek vzvišenosti in izjemnosti.

O narodu/naciji

34

Etnije so lahko potencialni narodi, narodi pa potencialne nacije. Ko se ideja o narodni samobitnosti prevesi v težnjo po lastni državi, se proces diahroničnega preoblikovanja od etnije prek naroda do nacije konča (Južnič 1993: 278). Etnija je lahko prehodna oblika, ni pa nujno. Pri tem naj omenimo pogled Maxa Webra, ki etnije ni ločil od naroda, ampak je menil, da občutek etnične solidarnosti še ne naredi naroda in da ju je mogoče spraviti v eno definicijo. Zanj so etnične skupine potencialni narodi, ki v etničnem smislu dobro vedo, kaj niso, in šele potem, ko se zavedo, kaj so, postanejo narod (Rizman 1991: 18).

Sicer pa je narod samozavestna etnična skupina. Etnična skupina je kot taka spoznana po drugih, narodi se kot taki spoznajo sami. Da pa bi narod postal dinamična sila, potrebuje aktivno predstavo o samem sebi, ki ji čustva in odločna dejanja pomagajo, da priplava na površje kot subjekt zgodovine. Narod (nacija) je po Rudiju Rizmanu tako politično ozaveščena etnija oziroma etnija, ki si na tej podlagi lasti pravico do državnosti (Rizman 1991: 18), hkrati pa sta po Anthonyu Smithu znana dva modela naroda/nacije (Smith 1991: 9–14): zahodni (tudi meščanski) in vzhodni (tudi etnični in genealoški). Prvi povezuje narode Zahodne Evrope in Amerike in je vezan na prostorsko/ozemeljsko koncepcijo, katere bistveni element je ozemlje, »zgodovinska dežela«, domovina, zibelka »našega ljudstva«. »Zgodovinska dežela« je teren, kjer se ozemlje in ljudje na njem vzajemno prežemajo skozi več generacij. Domovina je skladišče zgodovinskega spomina in asociacij, prostor, kjer naši modri, svetniki in heroji živijo, delajo, molijo in se bojujejo. Vse to naredi domovino edinstveno. Njene reke, obale, jezera, gore in mesta postanejo sveti – mesta čaščenja in poveličevanja, v njene notranje pomene pa se lahko poglobljajo le posvečeni, sebe zavedajoči se člani naroda. Le oni lahko »koristijo« deželo in ne tujci. Nacionalni teritorij mora biti samozadosten. Poleg s skupno domovino teritorialno povezane populacije označujejo zahodni model naroda/nacije še sledeči elementi: skupni zgodovinski miti in spomini, skupna kultura in ideologija, legalna politična skupnost, v kateri imajo člani recipročne pravne pravice in dolžnosti znotraj skupnega pravnega sistema, in skupen sistem produkcije, ki omogoča mobilnost članom po vsem teritoriju.

Za Vzhodno Evropo in Azijo velja etnični koncept naroda, ki ga določa od prvega modela razlikovalna poteza poudarka na rojstni skupnosti in na kulturi te skupnosti. Zahodni koncept namreč dopušča prosto izbiro naroda, etnični ne. Slednje pomeni, da posameznik lahko zapusti svoj narod, a ostaja njegov organski del. Pri etničnem modelu je torej poudarek na izvoru (ki je seveda domnevni izvor) in ne na teritoriju. Narod je tako nekakšna umišljena velika družina. Pripadniki

naroda po zahodnem modelu predstavljajo politično skupnost, oziroma so subjekt, ki je podvržen skupnim zakonom in institucijam. Mesto zakona v zahodnem modelu je v etničnem modelu prevzela tako imenovana ljudska kultura, posebej jezik, pesmi in šege. Tu je razlog, zakaj so imeli leksikografi, filologi in raziskovalci »ljudskega« življenja tako pomembno vlogo v zgodnjih nacionalizmih Vzhodne Evrope in Azije. Lingvistične in etnografske raziskave preteklosti (in sedanjosti) »ljudstva« so prinesle material za načrt oblikovanja bodoče nacije. Ustvarjanje znanja o mitih, zgodovini in jezikovni tradiciji skupnosti je doprineslo h kristalizaciji ideje o narodu/naciji.

Mnogovrstna, skorajda nepregledna, je literatura, ki govori o oblikovanju narodov/nacij¹. Med tistimi, ki ponujajo prepričljiv pogled na vzroke za njihov nastanek, je nedvomno Benedict Anderson (1998). Zanj so narodi zamišljene politične skupnosti (Anderson 1998: 14) in ne naravna danost, so natančno določene zgodovinske in kulturno raziskovalne, interpretativne in prisojevalne kategorije, katerih oblikovanje je utemeljeno v različnih zgodovinskih in političnih kontekstih. Utemeljeni so z jezikom in ne s krvjo. Nacije so interpretirane kot skupnosti, ki so si jih njihovi člani lahko zamislili šele s pomočjo knjig in časopisov, natisnjenih v njihovem skupnem maternem jeziku. Pri raziskovanju nacij (in nacionalizma) so osvetljena »produkcijska sredstva za produkcijo nacionalne zavesti«. Nacije so kot zgodovinski družbeni pojavi odslej mišljene kot zgodovinski rezultati in družbeni produkti komunikacijskih razmerij med ljudmi in njihove vsakdanje, samoumevne uporabe tiskanih medijev – zlasti časnikov in romanov. V tej perspektivi je mogoče – vsaj medijsko posredovane – komunikacijske prakse obravnavati kot proces produkcije relativno trajnih zgodovinskih skupnosti, ki »opremljajo« posameznike z njihovo družbeno identiteto. Na neki stopnji družbenega razvoja je tako zveza med dominantnimi komunikacijskimi formami in dominantno vrsto zamišljene skupnosti nenaključna (Vogrinc 1998: 182–183). Tako lahko trdimo, da če v zgodovini oziroma v razvoju človeške družbe obstajajo nujnosti, se zaradi evropskega ali celo svetovnega procesa oblikovanja nacionalnih držav zdi, da le te sodijo v to kategorijo – in sicer zaradi svoje neizogibnosti. Zdi se, da so nacionalno državo iznašli v Angliji. Bila je to uspešna iznajdba – kot parni stroj. Kdor je ni uporabil, se je znašel v nezavidljivem položaju. Bil je v nevarnosti, da ga bodo tisti, ki so ta izum uporabljali, pohodili. Nacija je postala politična nujnost, pri čemer v Srednji Evropi nacionalna identiteta ni bila posledica, ampak pogoj oblikovanja nacionalnih držav (Moritsch 1997: 33–34).

O nacionalni identiteti

Ni problem v tem, da so narodne (in nacionalne) identitete zgodovinski konstrukti, problem je, da delujejo kot realna družbena sila (Muršič 1997: 232). Zato ne gre toliko zato, kaj se je zgodilo, ampak kaj navadni ljudje menijo, da se je zgodilo, in kako doživljajo realnost, oziroma kdo je tisti, ki izbere in predstavi

¹ Glej npr. John A. Armstrong: *Pristop k nastanku narodov* in Anthony D. Smith: *Genealogija narodov*. V: Študije o etnonacionalizmu. Ur. R. Rizman. Ljubljana: Knjižnica revolucionarne teorije, 1991 (Knjižna zbirka Krt; 79).

simbole identitete, na osnovi česa jih izbere in kako le ti »zaživijo« v družbeni realnosti.

Za vse oblike identitete velja, da niso preprosto dane, temveč so rezultat ustvarjalnega oblikovanja sveta. Kažejo se v obliki samopodobe in kot rezultat lastne ustvarjalnosti. Kolektivne identitete temeljijo na družbenih komunikacijah. Čim gostejša je mreža komunikacij, tem izrazitejša je ustrezna kolektivna identiteta. Spolne in starostne skupine so utemeljene biološko, poklicne ergološko, sloji in razredi ekonomsko, kaste in verske skupnosti kulturno, krajevne skupnosti ekološko in države politično – pri etnosih (in narodih/nacijah) pa gre nasprotno za prepletanje vseh teh vidikov (Makarovič 1997: 167–168).

36 Vse skupinske identitete so relacijske identitete, katerih smisel in obstoj sta samo v nanosu na drugačne identitete. Nihče ni član samo ene zamišljene skupnosti, pač pa se zamišljanja nalagajo eno na drugo, se med seboj ignorirajo ali izrivajo, zlepljajo ali razdružujejo. Nacionalna identiteta ni zamenjala religiozne, ampak se je artikularila včasih mimo nje, včasih nasproti njej, včasih se celo maskira vanjo. Enako velja za razmerje nacionalne zavesti do domovinske ali državljanske. »Zaveden Slovenec« danes morda verjame, da je tisoč let sanjal o neodvisni Sloveniji, pred sto leti pa je bil mirne duše poleg zavednega Slovenca obenem pošten K. u. K. rodoljub, pred petdesetimi leti pa Jugoslovan (ali Argentinec?) (Vogrinc 1998: 189).

Tako za narod kot za nacionalno identiteto velja, da sta v osnovi večdimenzionalna. Nikoli ne moreta biti reducirana le na en element. Sta kompleksna konstrukta, sestavljena iz številnih medsebojno povezanih komponent – etnične, kulturne, ozemeljske, gospodarske in pravno-politične. Označujejo ju solidarnostne vezi med člani skupnosti, te pa združujejo spomini, ki si jih delijo, miti in tradicije, ki lahko ali pa ne pridejo do izraza v lastni državi, in so popolnoma drugačni od čisto pravnih in birokratskih vezi države. Prav večdimenzionalnost je razlog za to, da je nacionalna identiteta tako gibljiva in vztrajna sila v modernem življenju in politiki (Smith 1991: 15).

Nacionalna identiteta ima različne funkcije. Njena notranje funkcija je socializacija pripadnikov naroda zlasti preko izobraževalnega sistema. Zunanje funkcije nacionalne identitete so ozemeljska, gospodarska in politična. Najbolj izstopajoča politična funkcija nacionalne identitete je legitimiranje skupnih pravic in dolžnosti pravnih ustanov, ki definirajo vrednote in značaj naroda in odražajo narodove »starodavne šege«. Sklicevanje na nacionalno identiteto je v sodobnem svetu postalo glavna legitimacija za družbeni red in solidarnost, hkrati pa je občutek nacionalne identitete močno sredstvo za definiranje in lociranje posameznika v svetu skozi prizmo skupinske osebnosti in njene posebne kulture. S pomočjo edinstvene kulture vemo, kdo smo. S ponovnim odkrivanjem kulture odkrivamo sebe, svoj avtentični jaz.

Proces samodefiniranja in samoumestitve je v mnogočem ključ do nacionalne identitete, istočasno pa vzbuja mnogo dvomov in pomislekov. Na eni strani ga prepoznavajo kot orodje za doseganje političnih ciljev vladajočih elit, na drugi strani pa ima mnoge pozitivne učinke, kot so zaščita manjšinskih kultur, obujanje

izgubljenih zgodovin in literatur, inspiracija kulturnih renesans, sredstvo za reševanje krize identitete, legitimiranje skupnosti in družbene solidarnosti, navdih za uporabo proti tiraniji, ideal suverenosti in kolektivne mobilizacije ter dejavnik gospodarske rasti. Družbene vezi med posamezniki in družbenimi skupinami se ustvarjajo in krepijo z uporabo skupnih vrednot, simbolov in »tradicije«. Z uporabo simbolov, kot so zastave, denar, uniforme, spomeniki in spominske slovesnosti, se pripadnike skupnosti vsakič znova spominja na skupno dediščino in kulturno sorodstvo, skupno identiteto in pripadnost (Smith 1991: 16–17).

Nacionalna identiteta je po svojem bistvu konkretizacija nacionalne zavesti, za katero velja, da je rezultat daljše zgodovinske homogenizacije, in jo opredeljujejo trajnejše značilnosti družbene skupnosti – naroda, poseben življenjski slog in skupnost zgodovinskega spomina. Je specifična oblika skupinske identitete, ki se pridobi z rojstvom v določeno skupnost, z imenom in jezikom take skupnosti, je odraz posebnosti naravnega okolja, načina življenja, posebnosti družinskega in sorodniškega odnosa, vrednostnega sistema in, kar je še posebej pomembno, občutenja ločenosti in drugačnosti od drugih.

Nacionalno identiteto pa skoraj neizogibno spremlja ali celo generira nacionalistična ideologija. Oblike nacionalizmov pogojujejo oblike nacionalističnih ideologij. Nacionalizem ima lahko obliko nacionalne solidarnosti in je defenziven, lahko pa je agresiven in kot tak po eni strani povezan z imperialističnimi težnjami, po drugi pa deluje kot instrument mobilizacije etničnih in nacionalnih manjšin/skupin. Njegova glavna funkcija je funkcija integrativne sile v graditvi nacionalne enotnosti. V tem smislu je politična doktrina, po kateri je nacionalni interes najvišja vrednota in kot tak je (bil) nacionalizem graditelj nacionalnih držav. Prav ta doktrina mora imeti skoraj neizbežno ideološko podobo.

O oblikovanju nacionalne identitete pri Slovencih

Prvi nacionalistični val je v Evropo pljusnil z romantiko, kulturnim, umetniškim in literarnim gibanjem prve polovice 19. stoletja. To je bil čas propada monarhizma in absolutizma, v katerem je nastajala nova atmosfera s stimuliranjem suverenosti ljudstva. Liberalizem kot doktrina mlade nastopajoče buržoazije je zagovarjal popolno svobodo zasebne iniciative in hkrati zasebne svoboščine. Radikalni liberalci so zagovarjali republiko, splošno volilno pravico in že tudi idejo o samoodločbi narodov. Romanticizem je poznal nacionalne razlike, je pa kar vabil k oblikovanju mističnih koncepcij narodnosti. Nacija je postala oseba »na širši zasnovi« z lastno voljo in lastnostmi posameznika. Glavni ideolog tedanjega nacionalizma je bil Johann Gottfried Herder (1744–1803), filozof, pesnik, zgodovinar in teoretik »viharnišтва« (Sturm und Drang). Romanticizem je predstavljal uporabo proti razsvetljskemu poudarjanju uma nasproti čustvom in strastem. Vsak narod naj bi imel svojo dušo (Volksgeist), iz česar naj bi izviral poseben način mišljenja in čustvovanja in kot tak pripomogel k oblikovanju posebnega jezika in kulture. Na tej osnovi se je začelo zbiranje mitov, legend, narodnih pesmi in pripovedk ter poudarjanje maternega jezika. V tem primeru ni

šlo za neke skrajne oblike nacionalizma, ampak za kombinacijo idej meščanskega liberalizma in demokratičnih načel. Prehod v skrajni nacionalizem, ki zagovarja nacionalno ekskluzivnost, je bil postopen in se je razvnel v 20. stoletju.

38 Oblikovanje slovenske nacionalne identitete je bilo nujnost ali vsaj posledica sile razmer (Moritsch 1997: 34). Zgodovinska mitologija Slovencev se začne s spominom na Karantanijo kot samostojno slovensko državo in na obred ustoličevanja koroških vojvod na knežjem kamnu pri Krnskem gradu (Nečak 1997: 20). Glavni kohezijski sili pri nastanku slovenskega naroda in pri utrjevanju slovenske nacionalne identitete sta bila nedvomno jezik in kultura in ne država, dinastija ali vera kot pri mnogih drugih narodih. V 2. polovici 18. stoletja je bilo v terezijanskih obveznih osnovnih šolah uvedeno poučevanje (tudi) slovenskega jezika, kar je pripomoglo k zarisu meje slovenskega etničnega ozemlja. Uvajanje slovenščine ni bilo plod dobrohotnih prizadevanj absolutističnih vladarjev, temveč je bilo v funkciji širjenja in večanja znanja, ki je pripomoglo k večji produktivnosti prebivalstva in posledično k splošnemu gospodarskemu napredku. Sredstvo za to je bil slovenski jezik, torej jezik takratnega večinskega prebivalstva, za čigar širjenje je poskrbela katoliška duhovščina.

To je bil tudi čas zorenja zavesti, da so Slovenci posebna etnična skupnost med Slovani. Začetek 19. stoletja je bil čas utrjevanja slovenske kulturne identitete, ne pa tudi politične zavesti. Slovenci smo postali moderen politični narod s prvim narodno političnim programom »Zedinjena Slovenija« leta 1848. Vsesplošna slovenska politična zavest se je dokončno utrdila po deželnozborskih volitvah leta 1867, ko se je izkazalo, da je narodno gibanje uživalo množično podporo podeželskega večinskega prebivalstva, v času taborskega gibanja med letoma 1868 in 1871 pa se je utrdila identiteta Slovencev preko zgodovinskih dežel. Za oblikovanje slovenske nacionalne identitete velja, da je nastala v času hudih nacionalnih bojev, ko se je slovenskemu narodnemu programu po robu postavil vsenemški nacionalni program. To je bil čas iskanja in oblikovanja nacionalnega kolektiva s skupno politično voljo in lastno identiteto znotraj habsburške monarhije, pa tudi čas nacionalne diferenciacije med prebivalstvom na Slovenskem. Nastajajoče meščanstvo in razumniki so se morali odločiti med udeležbo v politiki ustavne nemške države oziroma dolgoročne nadvlade nemškega naroda in med emancipacijo samosvojega naroda v okviru habsburške Avstrije. Izbrali so slednje. Za to so potrebovali revolucionarno moč, kar je narekovalo povezovanje liberalcev s katoliškimi konservativci.

Proces integracije naroda je predpostavljala narodno identiteto, ki jo je tudi sam ustvarjal. Družbeni proces emancipacije Slovencev je trčil ob nemško in italijansko ideologijo obrambe posestnega stanja. Nosilci teh ideologij so se imeli za prinašalce kulture. Nosilci »izgradnje« slovenskega naroda so si zadali nalogo dokazati, da ima doslej zatirani narod z zgodnejšo naselitvijo in državnostjo pravico do dokončne osamosvojitve. V tej pozicijski vojni je uspelo slovenski katoliški duhovščini in narodnjaški inteligenci v relativno kratkem času oblikovati enovito narodno identiteto in jo posredovati slovensko govorečemu prebivalstvu. Naloga inteligence je bila utemeljitev narodne pripadnosti z jezikom in kulturo, kar je duhovščina okrepila z navezovanjem na onostranstvo (Moritsch 1997: 36–37).

Pred prvo svetovno vojno smo bili Slovenci povsem razvit narod z lastno kulturo, znanostjo, umetnostjo, jezikom in jasno politično voljo. Vendar je bil to tudi čas gospodarske krize in napredujoče germanizacije na Koroškem in Štajerskem. Vse tri takratne vodilne politične stranke so iskale rešitev v jugoslovanstvu. Kljub komaj doseženi stopnji modernega političnega naroda smo se ob koncu dvojne monarhije znašli v krizi identitete, ki jo je sprožil neurejen politični status slovenskega naroda v monarhiji. Po koncu prve svetovne vojne smo se znašli v situaciji, ko je izkazovanje slovenstva napram vsemu nemškemu doseglo vrh, istočasno pa smo se zatekli pod okrilje troimenske jugoslovanske nacije v državi Slovencev, Hrvatov in Srbov. Slednje je povzročilo identifikacijski šok, saj smo se iz srednjeevropske, katoliško civilizacijsko kulturne skupnosti znašli v balkanski pravoslavno-muslimanski skupnosti (Nečak 1997: 22). Pri tem je pomembno, da jugoslovanska ideja kot produkt 19. stoletja ni nastala iz želje po skupnosti sorodnih narodov, ampak zaradi obrambe južnoslovanskih balkanskih narodov pred ogrožujočim germanizacijskim, romanizacijskim, madžarizacijskim in osmanskim pritiskom. V tridesetih letih 20. stoletja je prišlo do močnih teženj po izničenju kakršnekoli nacionalne neodvisnosti. Morda je bilo prav slednje pobuda za trdno vztrajanje pri slovenski narodni identiteti v času prve jugoslovanske države in s tem izogibanju nekakšne nove jugoslovanske nacije. Identiteta se je krepila v boju proti hegemonističnemu pritisku srbskega nacionalizma in proti realnosti razkosanja naroda med štiri države. Slednje je bilo velika ovira na poti realizacije narodnega programa.

Druga svetovna vojna je prinesla razkol v narodu. Tako komunistična kot antikomunistična stran sta videli uresničitev programa »Zedinjene Slovenije« v jugoslovanskem okviru. Povojna Jugoslavija načeloma ni krnila pravic narodov, v resnici pa je bila centralistična država. Dajala je prednost razrednemu pred nacionalnim, kar je pripeljalo do njenega razpada. V letu 1991 smo Slovenci prvič v svoji zgodovini doživeli trenutek, ko je slovenska narodna identifikacija prerasla v državno identifikacijo. V času osamosvajanja je bila nacionalna identiteta nujno sredstvo za družbeno emancipacijo, danes pa je njena funkcija konsolidacija slovenske nacionalne države (Nečak 1997: 24). In vprašanje je, kakšna bo njena funkcija v bližnji prihodnosti, ko bomo postali del evropske integracije, ter spričo dejstva, da je bila v določenem času nujna, družbeno historično potrebna, oziroma konkretnije, skonstruirana s politizacijo etnosa. To dejstvo danes vsekakor ni več samoumevno.

Nacionalna identiteta in muzeji

Kot je bilo že omenjeno, so se v osemdesetih letih 20. stoletja v družboslovju razvile poglobljene razprave o bistvu, pomenu in vlogi nacionalizma, narodov in nacionalne identitete. Tovrstnim razpravam so se pridružila razmišljanja o vlogi muzejev v vsakokratni družbi z vidika njihove vloge pri oblikovanju nacionalne identitete (Kaplan 1996: 5). Osnova tovrstnih razmišljanj je bil razredni vidik, kar pomeni, da so razpravljali o muzejih kot »orodjih«, ki so jih historično gledano najprej uporabljali nosilci družbene moči (avtokracije, teokracije, kraljestva, imperiji)

za razkazovanje svojega družbenega statusa s pomočjo opredmetenih simbolov. Predmeti, ki so bili razstavljeni v tej funkciji, so bili plod intenzivnega, specializiranega dela, raritete in luksuzni predmeti, torej večinoma predmeti, ki so lahko nastali le pod okriljem bogatih družb. Pogosto so to bili predmeti, pridobljeni s trgovino na dolge razdalje in z zavojevanjem. Monopolizirali in nadzorovali so jih predstavniki vrhnjih razredov družbe z družbeno močjo ali tisti, ki so težili k temu, da bi bili vplivni in močni. Njihovo lastništvo je bilo posledično zasebno, omejeno v smislu javnega dostopa in na ogled izbranim elitam ali celo nedostopno. Mesta hranjenja zbirk so bili palače, templji, cerkve in rezidence elit. Zbirke predmetov so bile podrejene elitnemu svetu, bile so simbol bogastva, znanja in moči v družbi, s katerimi je elita nagovarjala tiste družbene skupine, ki so bile organizirane in z zavestjo o sebi kot vrhu družbene hierarhije in ki so jih kot take prepoznavali drugi.

Do razcveta drugačnih muzejev je prišlo v 19. stoletju. Po eni strani je na to vplival razvoj znanosti in kapitalizma. Muzeje so podpirali predstavniki srednjega razreda, ki so prišli do moči z razvojem industrije in trgovine. Srednji razred je gradil muzeje kot simbole svoje moči. S pomočjo muzejev, pa tudi drugih ustanov, je srednji razred izražal svoj pogled na svet in svoj pomenski sistem. Na drugi strani je v 19. stoletju prišlo do »prebujanja« narodov, ki so muzeje uporabili za izkaznice svoje ne le kulturne, ampak narodne identitete, torej identitete najširših, kmečkih plasti prebivalstva. S tem so muzeji dobili vlogo potencialnih kovnic samozavedanja in v tem kontekstu so bili rojeni etnografski muzeji.

V 20. stoletju, še posebej v njegovi drugi polovici, so s širjenjem znanstvenih raziskav in gospodarskega napredka muzeji postali prostori, kjer so lahko tako elite kot tekmujoče družbene skupine izrazile svoje ideje in svetovni nazor. V njih ni bilo več monopola nad vstopom, lastnino in razstavljanjem simbolov moči. Nasprotno, muzeji so postali gostitelji različnih idej in vsebin in tiste ustanove, ki opogumljajo široko in socialno zelo različno publiko k dostopu do v muzejih uskladiščenega znanja. V 20. stoletju smo bili tudi priča revolucionarnim gibanjem v svetu, ki so vodila k osnovanjem nacionalnih držav. Da bi ohranili kulturno dediščino, ki je bila pred tem v lasti elit, so jo preusmerili k ljudem kot nacionalno dediščino, ki je bila posledje dostopna v muzejih za obogatitev, izobraževanje in utrjevanje nacionalne identitete. In ni malo primerov, ko so muzeji odigrali pomembno vlogo pri ustvarjanju nacionalne identitete, ko sta en predmet ali zbirka odigrala vlogo simbolov nacionalne države ali ideje države. V teh primerih so bili muzeji »orodje« za definiranje naroda.

Vzporedno z naziranjem, da so muzeji le »orodja« družbenih skupin v določenem času in prostoru, so se pojavljale še druge interpretacije o vlogi muzejev v družbi. Segale so od tez o tem, da so muzeji izobraževalne ustanove v smislu dopolnila šoli, da je v njih mogoče dobiti znanje o tradicionalnih tehnologijah, do tega, da muzeji oblikujejo zavest. Slednje pomeni, da naj bi muzeji širili zavedanje o kulturi, družbenih strukturah, človeškem jazu, imeli vpliv na krepitev identitet, na

ohranjanje tradicionalnih vrednot v različnih družbah, povezovali naj bi tradicionalno z modernim in kazali možne poti v prihodnost (Proesler 1993: 8).

In ugotovljeno je bilo, da so muzeji pravzaprav relativno avtonomne ustanove. Nedvomno so vezani na določeno obliko zgodovinske zavesti in kot taki medij za potrjevanje določene kulturne ali nacionalne identitete, za katero je bilo v tem kontekstu ugotovljeno, da nastane ob različnih izrazih kulture, ki povezujejo ljudi v prostoru skupnih izkušenj, pričakovanj in delovanj. Družbe vzpostavljajo svoje samopodobe in skozi vrsto generacij prenašajo identiteto, v kateri oblikujejo kulturo spomina. Družbene skupine kot velike »spominske skupnosti« razvijejo posebne skupinske figure, ki omogočajo prenašanje zavesti skozi čas. Tako more nastati občutek, da naj bi bili »mi« od nekdaj« takšni in takšni, da naj bi imeli takšno ali drugačno zgodovinsko poslanstvo, da naj bi bili vedno ogroženi od skupinskega sovražnika. Kolektivni spomin deluje pri tem rekonstrukcijsko. Na eni strani zaobsega *komunikativni* spomin o dogodkih, ki jih sodobniki še lahko rekonstruirajo (torej največ tri ali štiri generacije oziroma 75 do 100 let), in na drugi strani *kulturni* spomin, ki skuša slediti zgodovini vse do pra virov, do najstarejših izročil, oblik organizacije in do naselitve (Suppan 1997: 25). Nosilci kulturnega spomina so bili duhovniki, učitelji, umetniki, pisci in učenjaki. Kulturni spomin je tako odigral vlogo varuha skupinske identitete. Plemena, ljudstva in narodi so lahko obstali kot skupine samo v zavesti svojih članov. Zanje so morali postati nekaj samoumevnega, kar se je napajalo iz različnih virov in se oblikovalo v različne izraze: ime, jezik, simboli, grbi, oblačila, zgradbe, obredi, proslavljanja in praznovanja. A preteklost ima tu posebno vlogo, saj narodne skupine zavest o svoji edinstvenosti vedno znova opirajo na dogodke iz preteklosti. Tu nastopijo zgodovinski muzeji, še posebej tisti s pridevnikom nacionalni, ki dobijo vlogo čuvarjev simbolov nacionalne identitete, celo več – sami postanejo simboli države. V Budimpešti so tako vse do osamosvojitve Madžarske izpod »železne zaves« krono sv. Štefana hranili v Narodnem muzeju, potem pa v stavbi parlamenta (!). V nacionalnih muzejih je rekonstruirana nacionalna zgodovina in njihova dolžnost je pripovedovati o preteklosti na določen način. Imajo narativne in sporočilne namene. Predmeti so uporabljeni in razporejeni tako kot ustreza naciji. In simptomatično je, da Slovenci (še) nimamo razstave v nacionalnem zgodovinskem muzeju, ki bi kazala nacionalne insignije in pripovedovala zgodbo o narodu/naciji oziroma njenem plašču, ki je država.

V tej točki je razvidna tudi razlika med nacionalnim zgodovinskim in etnološkim muzejem. Prvi so z vidika odnosa do nacionalne identitete v poglavitnem »spomeniki« države, drugi pa »spomeniki« ljudi, večinskega prebivalstva, in njihovih kultur, načinov življenja in identitet skozi čas.

Vendar pa je bila, kot rečeno, definirana vloga muzejev, ki ni le v predstavljanju kulture, temveč so muzeji sami njen izraz. S tem, kako kulturo predstavljajo, pa prispevajo k njenemu spreminjanju. Iz tega pa izhaja trditev, da je videnje muzeja kot ustanove, ki ohranja tradicije, mit. Specifična dejavnost muzejev je v tem, da odstranjujejo predmete iz njihovega prvotnega konteksta in jih umeščajo v novi

kontekst, ki je specifičen za muzeje in »umeten« (Proesler 1993: 10). Kot tak je vedno interpretacija in nova ustvaritev resničnosti. Muzeji torej ohranjajo materialne predmete in gradijo okrog njih novo resničnost z njihovo kontekstualizacijo. To je njihova glavna funkcija pri spreminjanju kulture oziroma pri kulturnem »razvoju«. Spreminjanje kulture vključuje nenehno rekonstruiranje resničnosti s pomenskim sistemom. Medij, v okviru katerega se ta rekonstrukcija dogaja, je razstava, dopolnjena s sodobnimi mediji.

Dejanske in resnične funkcije muzejev so tako posredovanje pomenskih okvirov, novo razumevanje preteklosti in nove interpretacije, kar je njihov glavni prispevek h kulturnemu razvoju, razumljenem v smislu spreminjanja kulture.

42

In kakšna je v tej luči današnja vloga muzejev, zlasti etnoloških (nacionalnih), pri oblikovanju in utrjevanju nacionalne identitete? Ob predpostavki, da je interpretiranje preteklosti v neposrednem odnosu s položajem skupin v družbeni sedanjosti, lahko trdimo, da je naloga tovrstnih muzejev razkrivanje družbenozgodovinskih korenin, na osnovi katerih so bile v preteklih obdobjih zbrane zbirke določenih predmetov »ljudske kulture«, takrat razumljenih kot tistih, ki pričajo o »narodu/ljudstvu« in njegovi ustvarjalnosti ter tradiciji². Pri tem je bistvenega pomena razumevanje družbene vloge tega »naroda/ljudstva« v določenem času in razumevanje družbene vloge tistega, ki je ta predmet uvidel kot nacionalno pomemben in pričevalen (in zakaj ga je tako videl) in kot tak vreden umestitve v muzej, kjer bo na ogled vsem v funkciji simbola identitete oziroma opredmetene »zavesti o nas«. Ta historični uvid pa ni samemu sebi namen, ampak vodi do samospraševanja danes in tukaj, ko je naloga muzejev interpretacija preteklega s pozicije sedanjega in je predmetom kot opredmetenim simbolom neke skupnosti potrebno določiti pomen z današnje perspektive. Družbena pravila niso pravila, temveč simboli, ki jim ustvarjamo pomene. Kultura v smislu habitusa, zaznamovanega z dinamičnostjo in spremenljivostjo trajnih sistemov in struktur (Repič 2002: 221, cit. po Bourdieu 1977: 72–73) kot sistem simbolov ne narekuje, kako naj posamezniki dojemajo svet, temveč jim omogoči, da pojasnijo lastno percepcijo. Razmerje med simboli in pomeni je dinamično in odvisno od interpretacije. Prav zaradi tega lahko muzeji upravljajo s simboli in z njimi izražajo svoj pogled na identiteto na osnovi videnja lastne pozicije v družbi, ki jim je določena, in na osnovi izbora in izpostavljanja korpusa simbolov skupnosti (kajti skupnost ne pomeni uniformnosti pomenov) na osnovi znanstvene paradigme, ki jo zastopajo, iz katere izhajajo in na osnovi katere raziskujejo. Skupni korpus simbolov so skupne oblike (načini ravnanja), katerih vsebine (pomeni) se lahko med pripadniki precej razlikujejo (Cohen 1998: 20). Dejstvo je, da realnost razlik med posamezniki skupinska ideologija neprestano transformira v idejo podobnosti in s tem naredi skupnost za družbeno realnost. Pripadnikov ne združi v skupni kulturi (mrežah pomenov), temveč v skupnem prepoznavanju in priznavanju dihotomije med člani in nečlani oziroma oblikovanju meja (konsenz simbolov). Nacionalna skupnost je

² Označevanje družbenih skupin z izrazom tradicionalno je povezano s krepitvijo kulturne identitete srednjega razreda, katerega člani se imajo za moderne.

simbolni konstrukt, ki se oblikuje skozi medosebne odnose in se s priznavanjem pripadnikov in pomočjo reificirane kulture manifestira kot družbena realnost, ki je tako kompleksno simbolizirana, da zajema celotno bitje vseh pripadnikov. Naloga etnoloških muzejev je prepoznati razlike, a vseeno zaradi skupnega korpusa simbolov uvideti neke medsebojne podobnosti, jih interpretirati (in s tem definirati pomen ter razlike) in jih pokazati na opredmeten način.

Slovenski etnografski muzej in nacionalna identiteta

SEM hrani fundus predmetov, ki je v preteklosti živel v določenih diskurzih, danes pa nas zanima z vidika idej preživetja, bivanja, potrošnje in volje do ustvarjalnega izraza, katerega nosilci so bili Slovenci, živeči na slovenskem etničnem ozemlju, ki so se skozi čas oblikovali v narod in nato nacijo. Pri tem je potrebno poudariti, da nas v tem spisu zanima razmerje med muzejem in predmeti, ki so jih naredili in uporabljali na slovenskem etničnem ozemlju, in ne tistimi, ki so jih zbirali misijonarji, pomorščaki, trgovci, diplomati in drugi zunaj Evrope, ali predmeti kot simboli identitete slovenskih izseljencev. Slednje je lahko tema drugega spisa.

43

Če govorimo o zbirkah predmetov, ki nas zanimajo v tem kontekstu, lahko rečemo, da so opredmetena legitimacija naroda. Ta svet predmetov je po svojem socialnem poreklu večinoma kmečkega izvora, kar je v povezavi z zgodovinskimi dejstvi, da je bilo, prvič, slovensko večinsko prebivalstvo do konca 2. svetovne vojne kmečkega porekla in, drugič, da je bila vsebina etnografskega muzeja na osnovi izbrane znanstvene paradigme zbirati predmete kmečke kulture vse do šestdesetih let 20. stoletja in da torej drugi sloji v tem muzeju do takrat niso bili upoštevani. Tako kot je že bilo ugotovljeno za slovensko etnološko znanost, da je bila do konca petdesetih let 20. stoletja teoretično nedodelana in nerazgledana (Novak 1956: 7–16), lahko ugotavljamo tudi za SEM (in njegove predhodnike), da se raziskovanja predmetov niso lotevali z vidika njihovega umeščanja v sočasna družbena razmerja in posledično prenašanja tovrstnih pogledov v muzejsko prakso, zaradi česar SEM kot ustanova ni bil družbeno vpliven, kar se je kazalo zlasti v neuspešnih prizadevanjih za pridobitev lastne stavbe in v neodzivanju ljudi na prošnje za doniranje predmetov.

Lahko pa zapišemo, da so bili začetki zelo obetavni. Skupina razsvetljencev, predstavnikov takratne moderne meščanske družbe, temelječe na racionalistični spoznavni teoriji in empirizmu, ki jo je vodil baron Žiga Zois, je v zadnjem desetletju 18. stoletja razmišljala o pomenu muzeja kot varuha opredmetene narodove kulture in narave, ki da je kot tak najboljši predstavnik slovenske narodne biti in samozavesti (Rogelj Škafar 1995: 213). V Kranjskem deželnem muzeju, ki so ga uradno ustanovili v letu 1825, so bili nosilci muzejske dejavnosti izrazito usmerjeni v naravoslovje, do petdesetih let 19. stoletja pa so v muzej prihajali tudi izdelki domačih obrtnikov in tovarnarjev, ki jih lahko štejejo za zametke bodočih »etnografskih zbirk«, njihov pomen pa so videli v privabljanju njihovih potencialnih naročnikov in kupcev.³ V

³ Ti predmeti so bili: vzorci idrijskih čipk, nogavice, čepice in rokavice tržiškega nogavičarskega ceha, rešeta, glinaste posode, lončarsko vreteno in kovaški izdelki (Rogelj Škafar 1995: 213).

petdesetih letih 19. stoletja je postala paradna veda Kranjskega deželnega muzeja arheologija, kar je bilo v zvezi s številnimi izkopavanji in najdbami tedanjega časa. Karel Dežman (Deschmann 1888: 124–167), kustos muzeja od leta 1852, je med etnografske predmete uvrstil predmete zunajevropskega porekla, obrtni in »ljudsko umetnostni« predmeti so dobili svoje mesto znotraj kulturnozgodovinskih zbirk⁴; bili pa so javnosti na ogled od leta 1888 naprej v Deželnem muzeju Rudolfinumu, prvi namensko zgrajeni muzejski stavbi na Slovenskem.

44 Kot že omenjeno, je bila slovenska narodna identiteta do začetka sedemdesetih let 19. stoletja utrjena že preko deželnih meja, vendar muzejska stvarnost tega ni odražala. V Evropi so ta čas odpirali etnografske muzeje v Stockholmu (Nordiska Museet 1873), v Parizu (»francoska dvorana« v Musée de l'Homme 1888) in na Dunaju (Österreichisches Museum für Volkskunde 1895) (Smerdel 1996: 27), ki so bili v veliki meri posledica gibanj, ki so jih imenovali nacionalni preporodi. Ti so bili povezani z odkritjem ljudske kulture s strani intelektualcev ali bolj splošno s strani zgornjih in srednjih razredov. Kulturo so razumeli kot skupek odnosov, vrednot in mentalitet, kot so bili izraženi, utelešeni in simbolizirani v predmetih, uprizoritvah in praksah v vsakdanjem življenju kmečkega prebivalstva. V 19. stoletju so se odkritelji od Herderja do Scotta, od Mistrala do Yeatsa, zanimali predvsem za ljudske pesmi in glasbo. Odkrivanje ljudske umetnosti in predmetov se je začelo relativno pozno v 19. stoletju z osnovanjem velikih muzejev na prostem na Švedskem, Norveškem in drugod po Evropi in z naraščajočim zanimanjem za nošo s strani turistov. Interes srednjega razreda, nostalgičen ali pokroviteljski, je bil usmerjen k svetovnemu nazoru ali mentaliteti kmetov. Bil pa je mnogo manj diferenciran ali specifičen kot interes za šege ali balade. Odnose in šege sodobnih kmetov ter poljedeljskih delavcev so, ironično, v času, ko je na podeželje vdiral kapitalizem, intelektualci interpretirali preprosto kot prežitke arhaičnih ali poganskih načinov mišljenja ob predpostavki, da so bolj ali manj enaki po vsej Evropi ali celo Evraziji. Mnenje Jamesa Frazerja je bilo, da so vraževerje in šege kmetstva najpopolnejša in zaupanja vredna evidenca primitivne indoevropske religije, ki je bila na voljo.

Z današnje perspektive lahko evropsko odkritje ljudske kulture označimo kot serijo »nativističnih« gibanj v smislu gibanj za oživitev tradicionalne kulture in to pogosto v družbah, ki so bile pod tujo dominacijo (Burke 1996: 295). Mednarodno gibanje nacionalnih samoodkrivanja je bilo polno paradoksov in ironije. Intelektualci vse Evrope so se nagibali k mnenju, da so kmetje narodov najboljši predstavnik ob predpostavki, da so bili najmanj podvrženi tujim vplivom in najbolj v stiku z narodovo oddaljeno preteklostjo. Prišlo je do razcveta kmečkega slikarstva, ki je bilo pogosto delo umetnikov srednjega razreda in v glavnem namenjeno publiki srednjega razreda. Na drugi strani je bilo védenje intelektualcev o kmetih iz druge roke. V neposrednem stiku s kmeti so lahko ugotovili, da sta kmet in kmetica že prihajala v stik z izdelki moderne mednarodne industrijske kulture (zavese, ogledala,

⁴ Vezenine, avbe, sklepanci, deli oblačil, lesene žlice, cokle, žvegla, izdelki iz majolike, porcelan, steklo, slike na steklu in votivi.

ure ...). In dogajalo se je, da je del srednjega razreda skušal ljudi navdušiti za modernizacijo, medtem ko je druga skupina skušala ljudi prepričati, naj ostanejo zvesti tradiciji (Burke 1996: 297). Slednji so bili nosilci »izumljene tradicije«. Dialektov, balad in noš niso zavestno uporabili v smislu objektov identitete, ki je že obstajala, ampak so jo s pomočjo izbranih sestavin pomagali ustvarjati. Iznašli so »ljudsko kulturo«, ki ni bila predstavnicca ljudstva in njegovo orodje, ampak je pripomogla k vzniku razredne zavesti ali narodne identitete (Burke 1995: 304).

Na Slovenskem je bilo za varuha in nosilca tako imenovanega narodnega izročila prepoznano preprosto ljudstvo, oboževalci in zbiralci tega izročila ter nosilci buditeljstva pa tanka plast inteligence, ki je izšla iz kmečkega stanu (Urban Jarnik, Stanko Vraz, Valentin Vodnik, Emil Korytko, Peter Dajnko, Jožef Košič), ki pa v revolucijskem letu 1848 kmetov niso podprli. Njihova miselnost je bila konservativna, »ljudsko tradicijo« so pojmovali kot varuha vere in obstoječega družbenega reda (Kremenšek 1978: 22–23). Po marčni revoluciji je postalo slovensko narodno gibanje po svoji vsebini vse močnejše politično in kulturno delovanje. Zbiralce »narodnega blaga« je do tedaj pri preučevanju zanimal estetski vidik, sedaj pa so postale pomembne narodnopolitične sestavine, ki jih je upoštevala mitološka smer (Davorin Trstenjak, Gregor Krek, Ivan Navratil, Matija Majar Ziljski), v okviru katere je zbiranje pradavnih ostalin postalo nacionalna naloga, zbrano »narodno blago« pa v funkciji spomina na mitično obdobje naroda. Cilj mitološke smeri je bilo znanstveno ustrezno ovrednotenje zbranega gradiva in vtis ugotovljenega v spomin naroda, kar naj bi služilo kot kašipot v narodovo prihodnost (Kremenšek 1978: 24–28). Konec 19. stoletja sta s svojim znanstvenim delom zaznamovala Karel Štrekelj in Matija Murko. V duhu realizma sta zaznala izenačevanje kulturnega razvoja in konec je bilo vere v popolno samobitnost posameznih narodnih kultur. Preteklost je postala zanimiva z vidika evolucije posameznih kulturnih sestavin in njihove migracije. Zlasti Matija Murka sta zanimali narodova sedanost in prihodnost in verjel je v razvoj malih avstrijskih slovanskih narodov. Z vidika tega spisa je pomembno njegovo zavzemanje za ustanovitev slovenskega narodopisnega muzeja, ki naj bi hranil gmotne preostanke tradicionalne ljudske kulture in tudi predmete sodobnega življenja (Kremenšek 1978: 32–35). V poročilu o češkoslovanski narodopisni razstavi v Pragi (1895) je ugotavljal, da v Deželnem muzeju ni bil ustrezno predstavljen niti slovenski narod na Kranjskem (Murko 1896: 135).

V Deželnem muzeju so bili daleč tudi od kakršnegakoli razumevanja pomena »narodopisnih« zbirk z vidika utrjevanja narodne identitete. Kustos Walter Schmidt, arheolog, je sicer pridno nabiral »narodno blago«, a tako zbrane predmete je v letu 1906 ovrednotil kot pričevalne v smislu »podajanja slike lokalne kulture kranjske dežele« (Rogelj Škafar 1995: 214).

V dvajsetih letih 20. stoletja je prišlo do pomembnih premikov, saj je bil ustanovljen sprva avtonomni Etnografski inštitut v okviru Narodnega muzeja (1. 7. 1921), ki ga je nato Vlada preimenovala v Kraljevi etnografski muzej (24. 1. 1923). Ustanovitev muzeja ni bila plod prizadevanj kake skupine intelektualcev ali »naroda« ali države, pač pa je bila povezana s politično usmeritvijo in vlogo Nika

Županiča, njegovega prvega ravnatelja (Promitzer 2001: 20)⁵. V času njegovega intenzivnega političnega udejstvovanja je glavno strokovno in znanstveno delo prepuščal umetnostnemu zgodovinarju in prvemu kustosu v samostojnem etnografskem muzeju Stanku Vurniku, ki se je v muzeju zaposlil v letu 1924. Ob reviziji stanja je ugotavljal, da so se predmeti za narodopisno zbirko v Kranjskem deželnem muzeju zbirali glede na položaj Slovencev v Avstriji na omejenem ozemlju Kranjske in ne na geografsko zaokroženem teritoriju znotraj slovenske jezikovne meje (Rogelj Škafar 1995: 215). Sicer pa se je usmeril v načrten in podroben študij posameznih kulturnih sestavin in ostajal z vidika svetovnega nazora znotraj meščanskih pogledov na nacionalno zavest, temelječo na pogledih, ki so poveličevali kulturo tlačanov, v romantičnem duhu slavili narodno dušo, nepokvarjeni narod, pradavnino, starodavno in mitično. V tem duhu so se zbirali podatki o ljudski kulturi in iskali izviri posameznih sestavin. Iz takih izhodišč je raslo zanimanje za posamezne »ljudsko kulturne« prvine in se manifestiralo v iskanju enotnega, iz meščanskih pogledov izhajajočega, narodnega sloga, vizualiziranega v gradnji hiš z njihovo notranjo opremo, v ornamentiki in narodni noši. Tem željam in potrebam je stregel del narodopisnih objav, na svoj poučni pomen v tej smeri se je v svojih poročilih in pozivih slovenski javnosti skliceval tudi Etnografski muzej. Arhitekti in obrtniki naj bi bili v tem obdobju »iskanja nacionalnega elementa v kmečki kulturi in umetnosti« med dokaj stalnimi obiskovalci muzeja (Kremenšek 1978: 31–42). In očitno s svojimi naziranjmi v muzeju niso prepoznali realnih, za položaj naroda družbeno pomembnih silnic, saj so tako prošnje za donacije predmetov kot odzivi države ostajali skromni. V tem pogledu ilustrativna so poročila o delu muzeja v muzejski periodični reviji Etnolog, ki je izhajala od leta 1926/7: *»Slovinci naj ne zanemarjajo svojih narodnih dolžnosti napram svojemu narodopisnemu muzeju. Ta muzej hrani ali bi moral hraniti v svoji razstavni zbirki vse tisto, kar je najpristnejše slovenskega*. Že pred letom smo zaman naslovili v časopisih podoben apel na rojake, češ da muzej z odmerjenimi mu državnimi sredstvi pri najboljši volji ne more biti kos svoji veliki nalogi, ker so preskromna. Z njimi samo nikakor ni mogoče dostojno izpopolniti muzejske zbirke, da bi izčrpno prikazovala naš narodni življenj. Zato posnemajmo druge narode in druge države, kjer muzeji večinoma niso nastali iz državnih sredstev, ampak po prostovoljnih darilih prijateljev folklorja. Nedavno smo dobili poročilo iz mladih baltijskih držav, da so osnovale v*

⁵ Dr. Niko Županič, etnolog in antropolog, človek izrazito projugoslovanske usmeritve, je v letu 1917, ko so jugoslovanski poslanci v dunajskem državnem zboru v Majniški deklaraciji zahtevali združitev Slovencev, Hrvatov in Srbov pod habsburškim žezlom, ostro nasprotoval opciji zvestobe habsburški dinastiji, se zavzemal za srbsko vlado in bil proti federalistični ureditvi bodoče države. Do leta 1920 je sodeloval pri določevanju meja v povojni Kraljevini SHS, v letu 1920 se je v beograjskem Etnografskem muzeju zaposlil kot kustos in nato poskušal postati profesor etnologije na ljubljanski Univerzi, kar pa mu ni uspelo. S pomočjo zvez v Beogradu je bil nato zanj ustanovljen Etnografski inštitut v Ljubljani. 16. 12. 1922 je postal minister brez listnice v vladi Nikole Pašića. Županič se v politiki ni izkazal in leta 1927 je bila njegova politična kariera končana. Pašićeva Narodna radikalna stranka, ki jo je zastopal, v Sloveniji ni imela odmeva, državni centralizem pa je bil ena od programskih točk slovenskih liberalcev, ki so imeli na Slovenskem precej daljšo tradicijo. Temu je sledil ponoven poskus za pridobitev profesure na ljubljanski Univerzi (Promitzer 2001: 17–21).

*V poudarjenem tisku so besede po izboru avtorice besedila.

Dorpatu muzej z 12.000 objekti, katere vse je daroval narod. Čas bi bil, da bi nehali imeti narod samo v ustih, nego da bi Slovenci tudi kaj žrtvovali za svojo skupno stvar. Posnemajmo v tem oziru naše brate Bolgare, Srbe in Hrvate, ki so si postavili požrtvovalno lepe zbirke, ki **napram tujcem reprezentirajo njih narodni živelj!** Nikomur v korist ni predmet, ki trohni kje v podstrešni shrambi, namesto da bi bil vsemu svetu v korist razstavljen v muzeju! Ne zahtevajte od muzeja za narodopisne malenkosti horendnih cen, ne pojmuje muzeja kot trgovsko podjetje, **nego kot narodno stvar, ki mora biti na srcu vsakemu zavednemu narodnjaku.**⁶ In nadalje: »Že par let imamo v Ljubljani samostojen narodopisni muzej, ki ima nalogo, da pospešuje narodopisje, antropologijo in zgodovino ljudske umetnosti, da zbira tozadevni material, ga proučuje in hrani v svojih razstavnih zbirkah. V prvi vrsti ima muzej nalogo, da obdela slovensko narodopisje, najprej domači, nam najbližji material, ki se hrani po deželi, ali je v lasti zasebnih zbirateljcev. **Narodopisno blago, ki je najboljši izraz narodnega bistva,** treba zbrati, da bomo poznali sebe in da nas **bo svet poznal in bolj vpošteval, kakor nas je doslej.** Veliko imamo pokazati na tem polju: imamo kmečko arhitekturo, originalne narodne noše, vezenine, plastiko, ljudsko slikarstvo, domačo umetno obrt, narodno pesem in njene melodije in pripovedno blago ... Treba je, da naši inteligenti na deželi požrtvovalno prevzamejo našo narodno dolžnost, da pomagajo vodstvu muzeja in mu nabavljajo ali naznanjajo razmetani in vedno redkejši narodopis, material, ki pod **pritiskom civilizacije in moderne industrije od dne do dne gineva** ... Naj bi prevzeli požrtvovalno delo te naloge duhovniki, učiteljstvo in dijaštvo, ki imajo največ stika z ljudstvom, in naj bi pridobivali za muzej narodopisno blago, če mogoče kot dar ali pa ga vsaj naznanili. **Korist od razstavljenega narodopisnega blaga ima ves narod, dobra etnografska zbirka je narodu zrcalo in ponos, stara umetnost narodova je pobuda novejšim umetnikom in obrtnikom.**⁷ Ter: »**Treba bo vsekakor, da se naši poslanci vse bolj zavzamejo za slovenski narodopisni muzej, kakor os se doslej, in obenem, da se Slovenci začno za to svojo, najbolj svojo institucijo vse drugače zanimati in da tudi kaj žrtvujejo zanjo!** Žal, vsi apeli muzeja na javnost, naj mu darujejo vsaj najpotrebnejše noše iz Slovenije, ki jih še rabi, so ostali brezuspešni. Vsak le pričakuje od muzeja ogromnega preplačila za svoje ponudbe in na tem se zlomi vsak napor kompletirati muzejsko zbirko.⁸

Trideseta leta 20. stoletja so bila zaznamovana z globoko krizo meščanske družbe, ki je na družbeno stvarnost zrla iz romantične perspektive, v rousseaujevskem smislu vrednotila preostanke kulture predindustrijske fevdalne dobe in se ni spopadala z izzivi sodobnosti. V poudarjanju samobitnosti in domovinske ljubezni z ljudsko kulturnimi sredstvi so videli orožje za narodovo samoobrambo proti imperialističnim prizadevanjem nacizma in fašizma, ki sta v

⁶ (n.n.) (Stanko Vurnik): Kr. etnografski muzej v Ljubljani, njega zgodovina, delo, načrti in potrebe. V: Etnolog 1, 1926/27, s. 144.

⁷ (n.n.) (Stanko Vurnik). V: Etnolog 1, 1926/27 (notranja stran zadnje platnice).

⁸ (n.n.) (Stanko Vurnik): O novih pridobitvah, delu in potrebah kr. etnografskega muzeja v Ljubljani. V: Etnolog 2, 1928, s. 82.

obilni meri vključevala v svojo ideologijo etnološke sestavine (Kremenšek 1978 : 42). Uveljavljanje narodnega sloga v stavbarstvu, notranji opremi, uporabni umetnosti in v noši ter folklorni festivali so bili v polnem razcvetu. V Etnografskem muzeju so se pritoževali nad neposluhom države za potrebe muzeja in svoje bistvo utemeljevali na neoromantičnih predpostavkah: »**Zrcalo vsakega naroda so njegovi etnografski muzeji. Sedaj ko odmira vsled velikih napredkov civilizacije samostojna ljudska delavnost, izginevajo stari običaji, domača obrt propada in se umika industrializaciji, sedaj ko se ljudstvo niti umetnostno ne udejstvuje več, marveč prepušča to poklicnim obrtnikom, sedaj je še čas, je dvanajsta ura, da se vse to še zbere in ohrani zanamcem v pouk in spomin. Zato je poklican etnografski muzej, da zbere vse te dokaze in priče ljudske aktivnosti in samostojnosti. Muzej samo na ta način potem postane kraj, kjer se more mladina učiti o delih naših očetov. To so uvideli narodi drugod po svetu in polagajo ravno radi tega veliko važnost na etnografske muzeje. Ne samo posamezni predmeti, cele sobe in celo kompletne hiše so prenesene v muzej, kjer so zbrana sistematično vsa dela ljudstva od najstarejših dob do danes.**

Slovinci imamo en sam in edini slovenski etnografski muzej na svetu. Toda ta nas ne more dostojno reprezentirati, ne more prav pokazati sliko življenja in delovanja našega naroda. Mnogo imamo svojega in ni res, da bi vse to sprejeli samo od drugod, toda vsega tega prav pokazati tujcem ne moremo. Etnografski muzej v Ljubljani ima na razpolago eno samo razstavno dvorano in del hodnika za razstavo svojih predmetov ... Uprava Etnografskega muzeja v Ljubljani ni nikoli nehala opozarjati na to porazno dejstvo, toda odziva sploh ni bilo, kakor da to ni važno, kakor da je etnografija za **dokazovanje narodne samobitnosti nepotreben faktor** ... Večkrat je (uprava, op. p.) predlagala banovini in državi v posebnih prošnjah zgradnjo novega etnografskega muzeja, ki bi res mogel dostojno predstaviti naš narod svetu. Toda naletela je povsod na gluha ušesa. Mnoge druge, ne trdimo da nepotrebne, akcije so našle odmeva pri naših oblasteh. Zidala se bo Moderna galerija, ustanovila Umetnostna akademija in drugi slični potrebni zavodi, samo naša etnografija ne more najti svoje strehe. Vse navedene ustanove so gotovo potrebne, da celo prepotrebne za vzgojo mladega naraščaja doma, toda še bolj potreben je urejen in dostojen Etnografski muzej. Kako naj spozna mladi umetniški naraščaj našo domačo umetnost, kako naj se navede in vzgoji k temu, da **bo postal glasnik naše duše in da bo znal delati našemu občutju in srcu odgovarjajoče**, če tega nima kje spoznati, če nima etnografskega muzeja, kjer bo mogel vse to brez težkoč proučiti in kjer mu bo to jasno na dlani prikazano? Tako pa ostanejo še zmerom zmote o tem, da je slovensko le kar je alpsko, vse ostale pokrajine pa ostanejo nepoznane, čeprav hranijo mnogo več narodnega bogastva. In tudi mnoga važna **vprašanja in problemi našega naroda so neobdelani** in se nahajamo v nejasnosti samo radi tega, ker nimamo instituta, kjer bi se dalo vse to jasno in sistematično zbirati in prikazati. Neutemeljeni so v tem pogledu vsi napadi na upravo muzeja, ker niso naslovljeni na pravi naslov. Zlo se naj leči pri korenini! Tja naj se obrnejo vse pritožbe in negotovanja... Ljudstvo samo pa je tudi nezavedno, da bi dalo pri prodaji prednost Etnografskemu muzeju iz zavesti, da s tem bolj

koristi narodu, kakor pa če dobi muzej nekaj soldov več. Darovi muzeju so postali sploh redkost in gre zato tem večja čast izjemam«. ⁹ In: »Kdor misli, da je namen muzejev samo hraniti in zbirati starožitnosti, pač ne more presoditi, kako velikega pomena **so etnografski muzeji za vsak narod in še posebej za male narode**, ki morajo posvečati toliko naporov, že za samo dokazovanje, da imajo pravico do obstoja. Etnografski muzej je ena najpotrebnejših kulturnih ustanov našega naroda ... Etnografski muzej z vsemi svojimi pridobitvami **je temelj za razvoj narodne kulture**, zakoreninjene v domačih tleh. Toda etnografski muzej ima svoj poseben pomen že zaradi tega, ker zbira dokaze, ki jih, kakor pravi pesem, hrani narod, **ker zbira legitimacije naroda** ter njegovega življenja; lahko bi rekli, da ima etnografski muzej propagandni pomen, a besedo propaganda je treba v tem primeru razumeti v njenem plemenitem pomenu. **Kdo potrebuje več propagande in uveljavljanja v svetu kakor naš mali narod?** Svet mora vsaj zvedeti, da živimo, če hočemo, da se bo zanimal za našo usodo in da nam bo priznal tudi pravico do življenja«. ¹⁰

Dober vpogled v tedanja meščanska naziranja in poglede na problematiko naroda, narodne kulture in na vlogo muzeja pri tem nam daje poročilo Franca Kosa, kustosa Etnografskega muzeja, ki je nadomestil v letu 1932 umrlega Stanka Vurnika: »Usoda etnografskega muzeja v Ljubljani je kaj žalostna in živa priča malomarnosti našega naroda in naše oblasti za **ostanke narodne kulture, za dokaze narodne samobitnosti in za ogledalo narodove duše**, kajti vsem tem trem smotrom v glavnem služi vsak etnografski muzej. Tako pa je muzej obsojen na životarjenje, na neugled in večinoma tudi na nepoznavanje naše javnosti. Ena sama dvorana ne more nuditi niti bežnega pogleda v naše ljudsko življenje, v našo ljudsko umetnost in v naše značilnosti, posebno ko se v zadnjem času radi nagromadenja in kopičenja predmetov spreminja v slabo urejen magazin etnografskih predmetov, **ne pa v reprezentančno svetišče naše nepokvarjene ljudske duše**. Vsi naši klici po rešitvi iz tega neznosnega stanja so glas vpijočega v puščini in naletijo povsod na gluha ušesa in zaprta vrata, kakor da Slovenci nočejo imeti lepih prostorov posvečenih ljudstvu in zdravemu nepokvarjenemu narodu, ki je **znal prinesiti iz pradavnine s seboj posebnosti in značilnosti, katere nam dajo posebno narodno obeležje, ki nam dajo pravico, da se imenujemo narod**. Vse naše postavljanje z visoko kulturno stopnjo Slovencev je puhlo in zgrajeno na domišljavosti, ko pa vendar na drugi strani nismo v stanju pokazati niti toliko srčne kulture, da bi mogli javno dokazati, da so nam naše narodne dragocenosti in tudi naša navadna svojina svete in da jih spoštujemo, da so nedotakljive od vseh grabežljivih tujcev. Resni časi bi še prav gotovo morali to od nas zahtevati in etnografski muzej bi moral biti hram, na katerega bi mogli pokazati omahljivcem, ki dvomijo v našo samobitnost in pravico do lastnega svobodnega kulturnega obstoja. Zavednost bi mogli ravno na ta način najlažje vzgojiti in vcepiti mladim in odraslim

⁹ (n.n.): Etnografski muzej v Ljubljani v letih 1936–1938. V: Etnolog 12, 1939, s. 152–156.

¹⁰ (n.n.): Težave našega etnografskega muzeja, ene najvažnejših kulturnih ustanov našega malega naroda (»Slovenski Narod« od 23.II.1939., Let. LXXII., št. 44). V: Etnolog 12, 1939, s. 171–173.

... Posebno moremo opaziti, da ravno mali narodi posvečajo izredno pozornost svojemu etnografskemu muzeju. Saj majhen narod ne more pokazati takih primerov visoke umetnosti, kot je to slučaj pri velikih, ki so bili vedno vodilni v umetnosti in spravljali v senco manjše, **temveč more svojo samobitnost in svoje značilnosti pokazati le v izdelkih duha in roke, ki so nastali v narodu samem brez velikega ozira na tuje vplive in je torej edini resnični izraz ljudstva, njegovega mišljenja in čustvovanja.** Malemu narodu je etnografski muzej potreben in prikaz ljudskega življenja nujen, da more v narodu ohranjevati tradicijo in ga navajati k razlikovanju domačega in tujega. S povečano industrializacijo je postalo mnogo predmetov nerabnih, ali ni ravno etnografski muzej poklican k temu, da jih ohrani potomcem in da jih otne pozabe, da bodo vedeli tudi oni, kakšno je bilo življenje v prejšnjih časih? **Spoštovanje teh narodnih starin kaže na stopnjo narodne zavednosti, na narodni ponos in na kulturo naroda ...** Zanimivo je opazovati, da imajo ravno visoko kulturni veliki zapadni narodi, čeprav siromašni na narodopisnih posebnostih, tako urejene narodopisne muzeje in da kažejo ravno s tem na pomen, katerega ti muzeji za narod imajo in hočejo poudariti vzgojno stran teh. Ljudsko življenje polagoma zamira in prehaja v neko skupno življenje vseh ljudi, v katerih ne bo več razen jezika in miselnosti velikih življenjskih razlik. Zato je treba pozabi oteži življenje prednikov, ki so na tej zemlji živeli in ji dali svoj znoj in žulje svojih rok ter ustvarili skupnost, katera daje pravico narodnega obstoja in življenja tudi poleg narodov – velikanov. Vseh teh dejstev bi se moral zavedati tudi eden najmanjših evropskih narodov – Slovenci, na križišču vzhoda in zapada na prehodu iz juga na sever, ki more ravno v vsem pokazati to križanje, svoj važen geografski položaj v nevarnosti velikih sosedov in čigar poslanstvo leži ravno v prehodu. Zavedati bi se moral položaja in skrbeti s pravo narodnostno vzgojo, s kazanjem na narodne svetinje in ostanke velike narodove kulture, da mora vztrajati na svojem mestu s svojim poslanstvom ... Skrajni čas je že, da začne država oz. še bolj banovina misliti na postavitve lastnega poslopja Etnografskega muzeja, kjer bo mogoče uresničiti vse zahteve znanosti in želje ljudstva z ozirom na tak muzej. Davno že bi se morala oblast odločiti za novo gradnjo. V Beogradu zidajo nov Etnografski muzej, v Zagrebu so tudi pripravljene milijoni za novo zgradbo muzeja, v Ljubljani pa postavljajo drugo galerijo, tako da bomo imeli dve galeriji, pa nobenega Etnografskega muzeja, kar daje posebno sliko razmeram pri nas. Mogoče je Moderna galerija potrebna, čeprav je glasnik predvsem tujih, v svetu modernih, govoric umetnosti in klasična zbirka tujih vplivov, dostopna samo nekaterim, ki se razumejo na sodobna gibanja, dočim bo ostala pri največji večini slovenskega naroda nerazumljena in bo razlika med mestom in deželo samo še večala. **Etnografski muzej pa je središče vsega narodovega udejstvovanja, enako razumljiv meščanu, prav posebno pa kmetu, ki bo s tem vedel, da imajo ljudski produkti tudi velik pomen in so cenjeni.** Poslanstvo muzeja bo v tem v celoti izpolnjeno in se nam ne bo treba bati, da bi hodil naš človek v tujino po vzglede in jih prenašal k nam, saj bo znal s pravim vživetjem v narodno svojino razumeti nje stremljenja in samo tako smo lahko gotovi, da se bo razvoj vršil nadalje v pravi smeri.¹¹

¹¹ F.(ranc) K.(os): Etnografski muzej v Ljubljani v letu 1939. V: Etnolog 13, 1940, s. 171–173.

Po končani drugi svetovni vojni je imel Etnografski muzej vlogo osrednje slovenske etnološke ustanove. Kakršnokoli razumevanje naroda in njegove identitete nista bila več posebej izpostavljena. Naglašen je bil pomen znanosti za novo oblikovanje povojne družbe, ki bi morala zapustiti zaprašene kabinete in postati pomočnik v izgradnji domovine ter sodelovati pri socialni, ekonomski in politični vzgoji ljudstva. Vzor so bile stalinske petletke v Sovjetski zvezi, kjer je menda znanost prispevala k njihovi uspešni izvedbi, služila ljudstvu in mu prostovoljno predajala vse svoje izsledke. V tem kontekstu je bil prepoznan pomen etnografije in folkloristike, ki ju je prvi povojni ravnatelj Etnografskega muzeja Boris Orel označil za znanosti o slovenskem ljudskem življenju, o kulturnih tvorbah našega ljudstva in o njih zakonih razvoja. Takšna znanost naj bi koristila socialistični izgradnji domovine. Za cilje in naloge strokovnega dela v muzeju so bili določeni sistematično in metodično zbiranje predmetov in zbiranje gradiva v vseh slovenskih pokrajinah naše države. Pričakovani rezultat je bila »*verna slika ljudskega življenja na našem podežlju v letih po narodnoosvobodilni vojni in pred preobrazbo vasi, ki je bila napovedana s strani politike*« (Orel 1948: 5–8). Soočeni s takšnimi pogledi so se v muzeju odločili preseči ugotovljeno povojno stanje v muzeju, ki je bilo pravzaprav dediščina etnografskega oddelka bivšega Kranjskega deželnega muzeja in odraz razmer, ki so vladale v obdobju od ustanovitve samostojnega muzeja: pomanjkanje strokovnjakov, nedostopnost Koroške in Primorske za terenske raziskave po prvi svetovni vojni, pomanjkanje pregleda nad zbirkami, nenačrtnost pri zbiranju, odvisnost od daril in slučajnih nakupov, izstopajoče kranjsko, še posebej gorenjsko in belokranjsko poreklo predmetov, v vsebinskem pogledu pa številčna dominacija tekstilnih in ljudsko umetnostnih predmetov (Orel 1948a: 111–112). Na osnovi ugotovljenega stanja in za njegovo presežanje so oblikovali terenske ekipe, ki so do leta 1962 osemnajstkrat raziskovale, zbirale predmete in jih dokumentirale na Dolenjskem, Primorskem, Notranjskem, Štajerskem, Koroškem, Gorenjskem in v Beli krajini. Vse do sedemdesetih let je bilo ob strokovnem delu vložena veliko napora v popularizacijo muzeja in v »ljudskoprosvetno delo«. V tem smislu pričevalno je poročilo Nika Kureta o občasni razstavi Etnografskega muzeja v Moderni galeriji, na kateri so predstavili dotedanje rezultate raziskovalnega in zbiralnega dela terenskih ekip in ki je doživela izjemen odziv pri publiku: »*Kdor bi si mislil, da je tempo sedanjega časa spričo velikih problemov in nalog v širših krogih potlačil ali celo zadušil zanimanje za našo ljudsko kulturo, ki jo odkriva in raziskuje etnografija, se moti. Ob prebiranju te knjige (knjige vtisov, op. p.) vedno znova spoznavaš, kako je ljudem vseh poklicev in vsake starosti naša ljudska kultura njihova srčna zadeva, kako se v vsakem ob srečanju z njo vzbudi nekaj toplega, nekaj prisrčnega, prav v zadnji kamrici skritega. Ljudje pišejo, da so takšno razstavo že dolgo pogrešali in kar po vrsti prosijo, naj pride skupina tudi v njihov kraj, ali se pritožujejo, zakaj je ni k njim, da bi rešila, kar zapada pozabljenju. Preprost človek in izobraženec nagonsko čutita, da bi bila nepopravljiva škoda, ako bi kaj takega blaga brez sledu izgini. Malokateri bi to znal razložiti, je pa vsak o tem prepričan. Posamezniki, ki imajo smisel za celoto, stalno poudarjajo, da bi na ta način morali čimprej obdelati vso Slovenijo. Drugi spet čutijo potrebo, da bi bilo takšno gradivo vedno*

*nekje razstavljeni ali da bi bila vsako leto vsaj razstava nabranega gradiva po vrnitvi skupin s terena. Razstava je torej zbudila neko latentno zanimanje, še več: pritrjeno globoko ljubezen slovenskega človeka do vsega, s čimer se ukvarja etnografija. Etnografi občutijo ob tem veliko zadoščenje. Potrjena je njihova vera, da ne delajo le za zbirke in arhive, za revije po knjižnicah in strokovnjakom namenjene publikacije; za njimi stoji ljudstvo in hvaležno sledi njihovim naporom. To je pokazala ta skromna razstava v središču Slovenije. Bila je vse nekaj drugega kakor redko posejani članki o delu etnografskih skupin.*¹² O izjemnem odzivu in obisku stalne in občasni muzejskih razstav pričajo podatki o številu obiskovalcev.¹³

52 Ves povojni čas je strokovno delo v muzeju potekalo v dialogu s sočasnimi razvojem etnološke znanosti. Od šestdesetih let naprej sta postala predmet raziskovanja človek in njegov odnos do kulturnih sestavin oziroma človek kot nosilec kulture (Rogelj Škafar 1995: 218–219). V muzeju so razmišljali o spremembah v stroki, ki so obsegale predmetno razširitev od »ljudske kulture kmeta« k raziskovanju tudi drugih socialnih slojev, in o širitvi časovne dimenzije tudi na sodobno življenje. Razlog za to so bile spremembe v strukturi prebivalstva in njegova vse večja mobilnost. Zavzemali so se za znanost, ki ne bi bila le »mrtva inventarna veda, temveč znanost, ki nam bo lahko podala celovito, tudi današnjemu času ustrezno podobo našega ljudskega življenja«. Proučevali naj bi ne le kmeta, ampak tudi delavca, obrtnika iz industrijskih naselij ter današnjega »meščana«, kjer bi se lahko uveljavila tako veda kot muzej (Kuhar 1967: 3). V praksi takšno pojmovanje ni povsem zaživelo, saj so bile razstave ubrane tematsko na posamezne panoge ali sestavine (slikarstvo na panjskih končnicah – 1967, lončarstvo na Slovenskem – 1968, ralo in plug – 1968, slovensko ljudsko kiparstvo – 1969, klekljane čipke – 1970, kmečka hiša na slovenskem alpskem ozemlju 1970/71 ...).

Sklep

Pri povzemanju lahko ugotovimo, da je bilo delovanje Etnografskega muzeja od ustanovitve do konca druge svetovne vojne pogojeno z meščanskim pojmovanjem nacionalne ideologije, ki si je za medij izražanja duha slovenstva izbrala zlasti noše in »ljudsko umetnostne« predmete. Morda lahko na tem mestu podvomimo o večkrat izraženi oceni, da nosilci meščanske pojmovane nacionalne ideologije niso bili sposobni dojemanja in razumevanja sočasne umetnosti in ustvarjalnosti. Morda je niso niti želeli, ker so v družbenem kontekstu potrebovali svojo, od drugih narodov različno umetnost, ki pa ni bila plod njihove lastne, izvirne ustvarjalnosti, ampak je bila

¹² Niko Kuret: Etnografska razstava v Ljubljani (od 22. junija do 12. julija 1953). V: Slovenski etnograf 6–7, 1953–1954, s. 302.

¹³ V letih od 1957 do 1959 je muzej obiskalo **100.000** ljudi (Marija Makarovič: Delo Etnografskega muzeja v Ljubljani v letih 1957–1959. V: Slovenski etnograf 13, 1960, s. 206.), v letih 1960 in 1961 **90.000** ljudi (Pavla Štrukelj: Delo Etnografskega muzeja v Ljubljani v letih 1960–1961. V: Slovenski etnograf 15, 1962, s. 257), v letih 1965 in 1966, torej v obdobju, ko so stalno razstavo umaknili na račun večjega števila občasni razstav, je bilo **72.000** obiskovalcev ((n.n.): Razstave Slovenskega etnografskega muzeja 1965–1966. V: Slovenski etnograf 18–19, 1965–1966, s. 172.)

"reciklirana" sinteza elementov umetnostnega izraza najbolj slovenskega sloja, torej kmečkega. Pri tem se niso zavedali, da kmečko ni nekaj avtohtonega, izoliranega od tujih vplivov, in v času nespremenljivega. Tako pojmovano nacionalno je bilo v času potrebno in po sili razmer nujno, oziroma eno je bila politična stvarnost, drugo pogledi, razmerja in odzivi nosilcev muzejske dejavnosti na to. In razvid nad preteklimi dogajanji je pokazal, da z izbranim modelom niso bili družbeno propulzivni.

Narodni politični mit, ki je bistveno vplival na razvoj muzejev v Evropi (Šola 1993: 20), je bil s koncem druge svetovne vojne mrtev. Vse do sedemdesetih let 20. stoletja v Etnografskem muzeju v Ljubljani dediščine niso skušali interpretirati v razmerju do preteklih, kaj šele sodobnih, vsakokratnih družbenih pojavov. Predmet raziskav so bili posamezni načini življenja, ljudje kot njihovi nosilci ter svet predmetov kot vizualizirani reprezentant ugotovljenih razmerij med načini življenja in njihovimi nosilci. Konec osemdesetih let 20. stoletja so zaznamovala intenzivna teoretična snovanja bodoče stalne razstave o življenju in kulturi večinskega prebivalstva na Slovenskem v 19. stoletju.¹⁴ To je bil poskus nacionalne sinteze z etnološkega vidika, ki bi lahko vodila k prepoznavanju temeljnih nacionalnih identitetnih potez in k njihovi simbolni vizualizaciji. Do realizacije tega projekta ni prišlo, v muzeju pa se tudi niso odzivali na razpadanje ideje tradicionalnega muzeja kot edine legitimne oblike muzejske ustanove, kar je bilo (s posameznimi izjemami) značilno vse do začetka devetdesetih let 20. stoletja. Ne gre prezreti, da je na to bistveno vplivalo tudi pomanjkanje ustreznega razstavnega prostora.

Za izhodišče delovanja sodobnega muzeja z vidika identitete je pomembno razumevanje, da je enotno zamišljeno nacionalno kulturo že v veliki meri prekrila množična oziroma popularna kultura, za katero je značilno, da se z nacionalnim kulturnim prostorom pokriva le še do določene mere in da je istočasno globalna in lokalna, enako privlačna in dostopna vsem družbenim slojem in skupinam (Muršič 1997: 231), ki si na tej osnovi ustvarjajo takšne in drugačne identitete. Slednje se neprestano spreminjajo, so nedokončane in podvržene relacijskim procesom. Kot take so lahko tudi del skupne življenjske izkušnje ljudi s skupnim (dejanskim ali fiktivnim) poreklom, vendar jih je potrebno obravnavati skozi preseke prostorskih in časovnih determinant, v katerih se gradijo in oblikujejo (Muršič 1997: 229). V tej točki vidimo veliko priložnost za afirmacijo etnološkega muzeja danes. Zaradi splošnega in neprestanega nastajanja, spreminjanja in izginjanja identitet lahko ustvarjajo muzeji legitimnost svojega obstanka in delovanja bolj uspešno kot kdajkoli prej s posredovanjem interpretacij dediščine, ki jo hranijo in ustvarjajo. Z vidika identitete je namreč malo ustanov, ki bi rasle iz identitete in bi zaradi nje obstajale – tako kot muzeji (Šola 1991: 21).

Za obdobje do konca druge svetovne vojne velja, da smo se Slovenci borili za obstanek naroda. Nosilci muzejske dejavnosti so izhajajoč iz meščansko naravnane nacionalne ideologije bili boj za dokazovanje korenin naroda in njegove samostojne

¹⁴ Sintetični prispevki o posameznih tematskih področjih (gospodarstvo, vinogradništvo, prehrana, rokodelstvo in obrt, oblačilna kultura, stavbarstvo, stanovanjska kultura, družbena kultura, ljudska umetnost in zdravstvena kultura) so objavljeni v Slovenskem etnografu 33–34/1988–1990, 1991.

kulture. Po drugi svetovni vojni smo postali eden od deklarirano enakopravnih narodov znotraj federativne države. Nacionalno se ni posebej izpostavljalo ne v družbenopolitičnem oziru in ne znotraj muzeja, ki je šele od leta 1964 naprej v imenu privzel pridevnik slovenski. Nacionalna osamosvojitve je sovpadla s časom razmaha globalizacije, čemur so sledili začetki združevalnih trendov v Evropi. Slovenskemu etnografskemu muzeju so bili v devetdesetih letih prvič dodeljeni ustrezni prostori in uradni status specialnega nacionalnega muzeja.¹⁵

54

Osnova SEM so zbirke predmetov, ki so v svojem bistvu nacionalni seštevki lokalnega in regionalnega, pričevalci lokalnih in regionalnih takšnih in drugačnih identitet, in ki so bili v muzej prinešeni in tam interpretirani iz različnih pobud, temelječih na razumevanju znanstvenih paradig in poslanstva nosilcev muzejske dejavnosti. Muzej kot abstraktni kulturni simbol nacije, mešanica posameznega, skupinskega, znanstvenega in mitološkega v smislu iznajdene lastne identitete na osnovi misli, zavesti, estetike, filozofije in ideologije je tako živo prizorišče v vsakokratnem družbenem diskurzu. Kot tak je ustanova, ki beleži elemente različnih identitet, ki se pojavljajo znotraj in zunaj meja nacionalne države, jih na osnovi izbranih znanstvenih izhodišč odkriva, rekonstruira in s pomočjo razstav ter drugih medijev na simbolno opredmeten način interpretira ter ponuja v presojo in razmišljanje različnim javnostim. Tu je, da se sooča z različnimi identitetami, ki skupaj tvorijo slovensko nacionalno identiteto.

LITERATURA

- ANDERSON, Benedict (1998): *Zamišljene skupnosti: o izvoru in širjenju nacionalizma*. Ljubljana: SH – Zavod za založniško dejavnost (Studia Humanitatis).
- BOURDIEU, Pierre (1977): *Outline of a theory of practice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- BURKE, Peter (1996): We, the people: popular culture and popular identity in modern Europe. V: Scott, V., Friedman, J. (ur.): *Modernity and identity*. Oxford UK, Cambridge USA: Blackwell. Str. 293–308.
- COHEN, Anthony P. (1998): *The symbolic construction of community*. London, New York: Routledge.
- DESCHMANN, Karl (1888): *Führer durch das Krainische Landes-Museum Rudolfinum in Laibach*. Laibach: Krainische Landes-Museum Rudolfinum.
- HARALAMBOS Michael, Holborn Martin (1999): *Sociologija: teme in pogledi*. Ljubljana: DZS.
- JUŽNIČ, Stane (1993): *Identiteta*. Ljubljana: FDV.
- KAPLAN, Flora E. S. (1996): Introduction. V: Kaplan, F. E. S. (ur.): *Museums and the making of ›ourselves‹: the role of objects in national identity*. London: Leicester University Press. Str. 3–15.
- KREMENŠEK, Slavko (1978): Družbeni temelji razvoja slovenske etnološke misli. V: *Pogledi na etnologijo*. Ljubljana: Partizanska knjiga (Pogledi, 3). Str. 9–65.
- KUHAR, Boris (1967): Ob dvajsetletnici Slovenskega etnografa. *Slovenski etnograf*, 20, str. 3–5.
- MAKAROVIČ, Jan (1997): Slovenska identiteta kot meja in kot razlika. *Traditiones*, 26, str. 163–171.
- MORITSCH, Andreas (1997): Narodna identiteta – nujnost ali anahronizem? V: *Avstrija. Jugoslavija. Slovenija: Slovenska narodna identiteta skozi čas: zbornik, Lipica, 29. maj – 1. junij 1996*, Ljubljana: Oddelek za zgodovino FF (Historia). Str. 33–40.

¹⁵ Sklep o ustanovitvi javnega zavoda Slovenski etnografski muzej. V: Uradni list RS 1997, št. 1, 10.1., s. 4.

- MURKO, Matija (1896): Narodopisna razstava češkoslovska v Pragi leta 1895. *Letopis Slovenske Matice*, str. 75–137.
- MURŠIČ, Rajko (1997): »Razkritej krinke«: o lokalno-globalnih identifikacijah. *Traditiones*, 26, str. 223–236.
- NEČAK, Dušan (1997): Avstrija. Jugoslavija. Slovenija: slovenska narodna identiteta skozi čas. V: *Avstrija. Jugoslavija. Slovenija: slovenska narodna identiteta skozi čas: zbornik, Lipica, 29. maj – 1. junij 1996*. Ljubljana : Oddelek za zgodovino FF (Historia). Str. 19–24.
- NOVAK, Vilko (1956): O bistvu etnografije in njeni metodi. *Slovenski etnograf*, 9, str. 7–16.
- OREL, Boris (1948): V novo razdobje. *Slovenski etnograf*, 1, str. 5–8.
- OREL, Boris (1948a): Etnografski muzej v Ljubljani, njega delo, problemi in naloge. *Slovenski etnograf*, 1, str. 106–120.
- PROESLER, Martin (1993): Muzeji in razvoj – poziv k razmisleku. *Muzeoforum: zbornik muzeoloških predavanj*, 1991, str. 7–18.
- PROMITZER, Christian (2001): Niko Županič in vprašanje jugoslovanstva: med politiko in antropologijo (1901–1941). *Prispevki za novejšo zgodovino*, 41, št. 1, str. 7–30.
- REPIČ, Jaka (2002): O etničnosti za splošno in posebno rabo: pregled antropoloških konceptualizacij etničnosti. *Traditiones*, 31, št. 1, str. 211–225.
- RIZMAN, Rudi (1991): Teoretske strategije v študijah etnonacionalizma. V: Rizman, R. (ur.): *Študije o etnonacionalizmu*. Ljubljana: Knjižnica revolucionarne teorije (Knjižna zbirka Krt; 79). Str. 15–37.
- RIZMAN, Rudi (1999): Nacionalna identiteta v času globalizacije. V: Šumi, Jadranka (ur.): *Raziskovanje kulturne ustvarjalnosti na Slovenskem: Šumijev zbornik: ob 20. letnici Znanstvenega inštituta*. Ljubljana: Znanstveni inštitut FF (Razprave FF). Str. 239–249.
- ROGELJ Škafar, Bojana (1995): Slovenski etnografski muzej od ustanovitve do danes. V: Muršič, R., Ramšak, M. (ur.): *Razvoj slovenske etnologije od Štreklja in Murka do sodobnih etnoloških prizadevanj: zbornik prispevkov s kongresa, Ljubljana, Cankarjev dom, 24. – 27. 10. 1995*. Ljubljana: Slovensko etnološko društvo, Znanstveni inštitut FF. Str. 213– 220.
- SMERDEL, Inja (1996): Projekt, imenovan Slovenski etnografski muzej. *Etnolog*, 6, str. 17–39.
- SMITH, Anthony D. (1986): State-making and nation building. V: Hall, J. A. (ur.): *States in history*. London: Basil Blackwell. Str. 228–263.
- SMITH, Anthony D. (1991): *National identity*. London: Penguin.
- SUPPAN, Arnold (1997): Najnovejša avstrijska dela o slovenski identiteti. V: *Avstrija. Jugoslavija. Slovenija. Slovenska narodna identiteta skozi čas : zbornik, Lipica, 29. maj – 1. junij 1996*. Ljubljana: Oddelek za zgodovino FF (Historia). Str. 25–32.
- ŠOLA, Tomislav (1993): Sedanjost in bodočnost muzeja. *Muzeoforum: zbornik muzeoloških predavanj*, 1991, str. 19–24.
- VOGRINC, Jože (1998): Zamišljene skupnosti danes: spremna beseda. V: Anderson, B.: *Zamišljene skupnosti: o izvoru in širjenju nacionalizma*. Ljubljana: SH – Zavod za založniško dejavnost (Studia Humanitatis). Str. 181–201.

BESEDA O AVTORICI

Bojana Rogelj Škafar, univ. dipl. etnologinja in umetnostna zgodovinarica. V SEM je zaposlena od leta 1988, sprva kot bibliotekarka, od leta 1999 pa kot kustodinja oddelka za ljudsko umetnost in slikovne vire. Področja raziskovanja: interpretacija slikovnih virov, vizualna kultura, zgodovina SEM. Razstava: *Ljubezen je v zraku – ljubezenska darila v slovenski tradicijski kulturi* (l. 2000 v SEM, l. 2001 v Jyväskylä na Finskem v Nacionalnem muzeju obrti in l. 2002 v Budimpešti v Etnografskem muzeju). Pomembnejša dela: *Slovenski etnografski muzej – sprehod skozi čas in le delno skozi prostor* (1993); *Ljubezen je v zraku – ljubezenska darila v slovenski tradicijski kulturi* (vodnik po razstavi), 2000; *Poslikane panjske končnice* (zbirka Knjižnica SEM; 8), 2000 (skupaj z G. Makarovičem).

ABOUT THE AUTHOR

Bojana Rogelj Škafar is a university graduate ethnologist and art historian. Employed at SEM since 1988, first as librarian and since 1999 as curator of the Department of Folk Art and Pictorial Sources. Research fields: interpretation of pictorial sources, visual culture, the history of SEM. Exhibition: *Love is in the air – love tokens in the traditional Slovene culture* (SEM in 2000, the Craft Museum of Finland in Jyväskylä in 2001, and the Ethnographic Museum in Budapest in 2002). Major publications: *The Slovene Ethnographic Museum – A journey through time and only partly through space*. (1993); *Love is in the air – love tokens in the traditional Slovene culture* (exhibition guide), 2000; *Painted beehive panels* (in the collection *Knjižnica SEM*; vol. 8), 2000 (together with G. Makarovič).

SUMMARY

ETHNOLOGICAL MUSEUMS AND NATIONAL IDENTITY

The Slovene Ethnographic Museum

We live in a time where the absence of meaning and final goals is marked by searching, defining and putting forward new personal as well as group identities. This indicates that the adherence to real existing groups or group identities gives people a feeling of safety. The question of identity in the sense of an indisputable identity or oneness is indeed of relevance to the present situation, because we are witnessing the decay and disintegration of many ethnical, religious and national identities which have survived into the present. The reasons why new group identities have been sprouting since the second half of the 20th century (and the increased interest in them in politics and in social science discourses in the past three decades) is presumed to be the result of the downfall of both traditional authority and the affection links that were previously upheld by class and nation.

The starting-point for this article is the connection between the terms nation and national identity, the relationship between a museum and national identity, which shows, if at all, in material symbols, in collections of museum objects, in specific contexts and in the course of time in an institution which is officially of national importance – the Slovene Ethnographic Museum (SEM). Based on the assumption that an ethnological museum is an interference between the historical reality of the development of (in the case of SEM the Slovene) nation and the development of national identity and ethnological science, the interpretation and implementation of this discipline by the curators as bearers of museum activities, and the interpretation of the role of museums in the contemporary social reality. An ethnological museum is an institution which legitimises national symbols through its collection of museum objects and their presentation to the public in the form of exhibitions, publications and events which are related to its contents. And it is precisely the visual content of the museum which is the medium used to signalise identity, expressed by concrete identification symbols.

To understand the connections between the syntagms that are crucial to this article, every one of them is highlighted separately. Ethnos, nation, national identity, the history of museum, and the development of the Slovene Ethnographic Museum are each treated separately, briefly and essentially in order to understand the genesis of the relationship between national identity and SEM. In the light of contemporary, post-structuralist theory which does not interpret identity in the sense of a stable entity, but as a field open to mediation, defining and transformation in view of current historical, social and political contexts, the article establishes that the mission of an ethnological museum is to identify differences, but nevertheless recognise similarities in the common set of symbols, interpret them, and present them in a concrete forms.

The heart of a museum are the collections of objects which are essentially the national aggregate of everything local and regional, witnesses of locally and regionally different identities, brought to the museum and interpreted there for a variety of reasons, based on the interpretation of scientific paradigms and of the mission the bearers of museum activities carry out. The museum as an abstract cultural symbol of the nation, a mixture of individual, collective, scientific and mythological aspects in the sense of an invented proper identity is based on ideas, awareness, aesthetics, philosophy and ideology and is the living stage for every current form of social discourse. As such, it is an institution which registers the elements of different identities, which appear within and beyond the borders of the national state, and on the basis of selected scientific premises reveals, reconstructs and through exhibitions and other media interprets them in a symbolically materialised way, offering them to a diverse public for judgement and reflection. The museum is there to cope with the different identities which together form the Slovene national identity.